עין משפט נר מצוה

ב א ב מיי' פ"א מהל' נחלות הלכה ג סמג עשין צו טוש"ע ח"מ סי' רעו סעיף א :

ג ג מיי' פ"ד מהל' עבדים הלכה ז סמג עשין פו :

ד ד מיי' פ"ד מהל' ערכין הלכה כ סמג עשין קלא :

ה ה ו מיי' פ"א מהל' יבום הלכה א סמג עשין נב טור וש"ע אה"ע סי' קנ סעי' א :

מבנה
מקורות דאביו של המת קודם לאחיו של המת בנחלה
נושא
אביו של המת: א) קודם לאחיו של המת ב) אינו קודם לבנו של המת
מבנה
"שהאב קודם..."
נושא
מהי עדיפות של בן המת על אח המת

ועוד כדכתיב °איש כי ימות ובן אין לו ותנא אידי דאתיא ליה א)מדרשא חביבא ליה, ומאי דרשא דתניא "שארו" זה האב מלמד שהאב קודם לאחין, יכול יהא קודם לבן ת"ל °הקרוב (א) הקרוב קרוב קודם ב)ומה ראית לרבות את הבן ולהוציא את האח, מרבה אני את הבן שכן קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה אדרבה מרבה אני את האח שכן קם תחת אחיו ליבום? כלום יש יבום אלא במקום שאין בן הא במקום שיש בן אין יבום, טעמא דאיכא האי פירכא הא לאו הכי הוה אמינא אח עדיף תיפוק ליה

דהכא

תורה אור

יכול יהא קודם לבן · פריב"ס יהא קודם לבן ולא לאח כדמסיק בתר הכי דאדרבה מרבה אני את האח שכן קם תחת אחיו ליבום ולא פריך השתא שיקדום ג)אב לבן דהא פשיטא ליה להאי תנא שאין להקדימו אלא לאחד מהן או לאח או לבן ולאו לתרוייהו דהא אי לאו נכתב שארו לא הוו מקדימין אפי' לאחד(ד) שהרי האב אינו קם תחת בנו לשום דבר ולקהשתא דכתב שארו די אם נקדימנו לאחד מהן וזהו נושא ונותן איזה מהן קרוב יותר אח או בן ונקדימנו למרוחק שבהן ואין נראה פירושו כלל דכיון דאין סברא להקדימו אלא לאחד מהן מה צריך לדרשא דהקרוב קרוב מסברא יש לי להקדימו לאח יותר מלבן כדמסיק כלום יש יבום אלא במקום שאין בן ונראה לפרש דהשתא קאמר יכול יקדום אף לבן דמדכתב שארו להקדים אקדמוניה לכל הכתוב בפרשה תלמוד לומר הקרוב אליו דקרוב קודם ומה ראית דמוקמת הקרוב לבן ושארו להקדים לאח אימא איפכא: יכול יהא קודם לבן · ואם תאמר אם כן לא יירשו בן ובת ואח לעולם אם האב קודם לבן שהרי האב יורשו בקבר ואם יקדום אבי המת לבנו ולבתו ולאחיו יקדום אחריו אבי אביו דנחלה ממשמשת והולכת עד ראובן כדמפקא ליה לקמן (דף קטו:) ויש לומר דאיכא לאוקומי לקרא דיורשין בן ובת ואח בבן דגר ובבן בנו של גר כדי לקיים שיירשנו אחי אביו אי נמי היכא דאיכא בן ובת או אח לא נאמר דממשמשת והולכת כיון דדריש מקרא לקמן (דף קטו:) שאין לך מעביר נחלה משבט לשבט אלא בת הואיל ובנה ובעלה יורשה דאם כן נמצא כל נחלות מעבירות משבט לשבט דממשמשת נחלה עד יעקב אבינו ומוריש לכל ישראל כיון שהאבות קודמין לבן ולבת ולאח רשב"א ואם תאמר אחי אביו דכתב רחמנא למה לי תיפוק לי מאין לו עיין עליו דדרשי' מינה לקמן (דף קטו·) דנחלה ממשמשת ובאה ותירץ ריב"ס דכתביה לאשמועינן דקראי שלא כסדרן כתיבי דאי לא כתב אחי אביו הוי אמינא דכסדרן כתיבי ואחי המת קודמין לאב אבל השתא דכתב אחי אביו על כרחך לא נכתב שארו אלא להקדימו לאחין דלהקדימו לאחי האב לא איצטריך כדאמרינן לקמן וקשיא לר"י התינח למאן דאמר קראי לאו כסדרן כתיבי אלא למאן דאמר כסדרן כתיבי אמאי כתב אחי האב ועוד קשיא לרשב"א דאפילו למאן דאמר שלא כסדרן כתיבי לא איצטריך למכתב אחי האב דעל כרחך לא נכתב שארו אלא להקדימו לאחיו דבע"א למאי כתבי' רחמנא דאי לאשמועינן דהיכא דליכא בן ובת ואח שהוא יורש פשיטא אלא מאן לירת אטו בר קשא דמתא לירת כדאמרינן לקמן (דף קי:) וליכא למימר אי לאו דכתב אחי האב הוה אמינא דאיצטריך שארו לאשמועינן שהאחין קודמין לאב דאי לא הוה כתב שארו הוה אמינא דאב קודם לאחיו דאי הוינו (ד) אומרים דאב קודם לאחיו לא לכתוב רחמנא לא אב ולא אחי האב ועוד דכולה שמעתין אנו דוחקין למצוא פסוק מנא לן דאב קודם לאחיו משום דמסברא אית לן למימר דאחיו קדמי ואור"י דמאין לו לא הוה שמעינן נחלה ממשמשת למעלה אלא למטה כגון בן הבן ובת הבן ובן בת הבן אע"ג דעלה אמר לקמן דנחלה הולכת וממשמשת עד ראובן דהיינו למעלה אהאי קרא דאחי אביו סמיך וא"ת ואחין דכתב רחמנא למה לי כיון דנחלה ממשמשת עד ראובן ירש האב בקבר להנחיל לבניו הנותרים וי"ל דאי לא כתב אחין ה"א שהאב קודם לבת דאית לן לאקדומי אב לאחד מהנך דכתיבי בהדיא בקרא :

שכן קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה · ה"ה דה"מ למנקט נמי ולעבד עברי: כלום יש יבום אלא במקום שאין בן · אין לפרש דלא עדיף לענין יבום בן מאח אלא כלומר הן שוין לענין יבום וא"כ הכי נמי עדיף בן מאח משום דקם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה דעל כרחך לקמן גבי בת לא אפשר לפרש כן דאמרינן כיון דלענין יבום כי הדדי ניגהו לענין נחלה נמי כי הדדי ניגהו כלומר ותהא עדיפא בת מאח שיקדום אב לאח ולא לבת ואי לא עדיפא מאח לענין יבום היכי עדיפא מיניה לענין נחלה אלא ודאי מהאי טעמא דכלום יש יבום אלא במקום שאין בת דהיא עדיפא מאח דבת מקימה שם ואח אינו מקים שם אלא צריך לייבם :

כיון

ועוד כדכתיב ואיש כי ימות ובן אין לו וגו' · הא יש לו בן בנו יורשו וכי היכי דפרשת נחלות פתחה בירושת הבן לאביו כך היה לו לתנא לפתוח: הדא דאתמולי כו' · מסקנא דקושיא היא : דאתיא ליה מדרשא · שהאב נוחל את בנו : דתניא ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב אליו זה האב · של מת ואשמעינן קרא שהאב פעמים שיורש את בנו "דשארו" היינו אביו כדכתיב (ויקרא יח) שאר אביך הוא כדלקמן וכתיב נמי "כי אם לשארו הקרוב אליו לאמו ולאביו וגו'": מלמד שהאב · של מת קודם לאחיו של מת כגון שאם מת ראובן בלא בנים יעקב יורשו ולא שמעון אחיו יורשו ולקמיה מפרש ואזיל היאך למידין אנו מכאן שקודם לאחין ולא לבנים ובנות של מת ולקמן פרכינן והא קראי לאו הכי כתיבי, ומשני קראי שלא כסדרן כתיבי דמאי דכתיב "הקרוב אליו" דמשמע הקרוב קרוב קודם אתא לגלויי על *(פי) סדר נחלות דשלא כסדרן כתיבי אלא הקרוב קרוב תקדים לירש וכן בסדר אותן איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו, ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לשארו הקרוב ואח"כ ונתתם וגו' לאחיו כלומר שאם אין לו שאר ונתתם את נחלתו לאחיו ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחי אביו ואם אין אחין לאביו הקרוב אליו ממשפחתו וירש אותה : יכול · יהא יעקב קודם לחנוך בן ראובן דאפי' היכא דהניח ראובן זרע יירש יעקב ולעולם לא יירש בן ראובן אלא היכא דאין יעקב קיים ונסדר הפסוק כן איש כי ימות ונתתם את נחלתו לשארו ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו וגו' כלומר אם אין לו שאר וגם בן אין לו שיירש במקום שאין שאר והעברתם את נחלתו לבתו : הקרוב קרוב · למת יותר הוא קודם בנחלה ליורשו והבן של מת כגון חנוך בן ראובן קרוב הוא לראובן יותר מיעקב אביו שהרי קם תחת אביו ליעדה ולשדה אחוזה כדלקמן אבל האב לא מצינו שיהא קם תחת בנו לכלום ומשום דמילתא דפשיטא הוא לא חשש הגמרא להקשות ומה ראית לרבות את הבן ולהוציא את האב כי היכי דפריך לקמיה ומה ראית לרבות את הבן ולהוציא את האח דבשלמא גבי אח אשכחן שום קורבה שקם תחת אחיו ליבום אבל באב לא מצינו כלל : ומה ראית לרבות את הבן · של מת שיהא קודם לאבי המת וכל שכן שקודם לאחי המת היכא דליכא אב ולהוציא את האח ולומר שהאב קודם לאח וכל שכן שהבן שקודם לאב קודם לאח אדרבה מרבה אני את האח כדלקמיה : מרבה אני את הבן · חנוך בן ראובן שיקום תחת אביו לנחלה טפי משמעון אחי ראובן שהרי קם חנוך תחת אביו ראובן ליעוד שאם קנה ראובן אמה העבריה יכול ליעדה לו כשירצה בכסף מקנתה שנתן לאביה זה ימים וכבר ניתנו להוצאה ואין צריך ליתן קדושין אחרים אלא כך יאמר הרי את מיועדת לי כדכתיב (שמות כא) "ואם רעה בעיני אדוניה אשר לא יעדה וגו'" מכלל שיכול לייעדה וגם לבנו יכול לייעדה כדכתיב "ואם לבנו ייעדנה וגו'" אבל לאדם אחר אין יכול לייעדה אלא א"כ יקדשנה האיש קדושין גמורין ואפי' לאחיו אין יכול לייעדה : ולשדה אחוזה · דדרשינן בערכין בפרק אין מקדישין ותניא נמי בתורת כהנים "ואם לא יגאל את השדה" בעליו שהקדישו, "ואם מכר את השדה" הגזבר מכרה "לאיש אחר" לאיש אחר ולא לבנו של מקדיש "והיה השדה בצאתו ביובל קודש וגו'" שיוצאה לכהנים ביובל אבל אם לא פדאו איש אחר אלא בנו חוזרת לאביו ביובל אבל אם אחיו של מקדיש פדאו יוצאה לכהנים כדכתיב "לאיש אחר" דהיינו אחיו אבל בנו לאו אחר הוא והאם נמי פרכינן מה ראית לרבות את הבן כו' (ג) כי היכא שכן קם תחת אביו כו' אבל לא מצי למימר שכן קודם את אחי המת לנחלה כמו שסדור בפרשה "ואם אין לו בן והעברתם את נחלתו לבתו ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו" דכיון דקראי לאו כסדרן כתיבי כדמוכח קרא כדכתב הקרוב קרוב קודם ונימא דאח קודם בין לאב בין לבן: אדרבה מרבה אני את האח כו' · ומהפכינן קרא כי האי גוונא איש כי ימות ונתתם את נחלתו לאחיו ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לבנו אי נמי ואם אין לו אחים ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לשארו ואם אין לו שאר ונתתם נחלתו לאחי אביו ואם אין אחים לאביו הקרוב אליו ממשפחתו וירש: ליבום · כדכתיב (דברים כה) כי ישבו אחים יחדו ומת אחד מהם ובן אין לו וגו' אבל הבן אינו מייבם את אמו :

ומשני כלום יש יבום כו' הא יש בן אין יבום · אלמא אפילו לגבי יבום קם הבן תחת אביו טפי מאחי האב שהרי פוטר אותה ממנו :

דהכא

ויקרא כ"ז
ואם לא יגאל את השדה ואם מכר את השדה לאיש אחר לא יגאל עוד
באלו
והיה השדה בצאתו ביובל קודש לה' כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו

רבינו גרשום

הבן ועוד כדקאמר קרא הוה ליה למיסמך כדכתי' איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו אלמא דאב מיית מקמי הבן וצריך למיעבר נחלתיה אי לית ליה בן . ומשני תנא דמתני' משום הכי נקט למיתני ברישא האב את הבנים דאיידי דאתיא ליה מדרשא חביבא ליה : ומאי דרשא דתניא שארו זה האב שמהפכין קראי דלא כתיבי כסדרן וכדבעי למימר לקמן והכי מהפכינן להו איש כי ימות ובן אין לו והעברתם את נחלתו לבתו ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לשארו ואם אין לו שאר ונתתם את נחלתו לאחיו ואם אין לו אחים ונתתם את נחלתו לאחי אביו ואם אין אחים לאביו ונתתם את נחלתו לקרוב אליו ולא אמרינן הכא לשארו דהא דרשי' ליה שהוא קודם לאחיו של מת מלמד שהאב של מת קודם לאחין של מת ה"נ מהפכי' א) של מת וכדמהפכי' לעיל קראי : יכול יהא . האב של מת קודם לבנו של מת דכי היכי דמהפכי' לקראי שהאב קודם לאחין של מת הכי נמי מהפכי' שהאב של מת קודם לבן של מת ליורשו ת"ל דלא דכתי' הקרוב אליו הקרוב קרוב קודם והבן קרוב הוא לירש את אביו שמת יותר מאביו של מת ומשום דאתא מדרשא שהאב קודם לאחיו של מת חביבא ליה למיתני האב יורש את הבנים אע"פ שפורענו' הוא ב)דמצער' דהיכא דמת הבן בחיי האב ואין לו לבן לא בן ולא בת אביו יורשו קודם לאחיו של מת : ג)והא מצינן למימר כי היכי דמהפכת קרא לרבות את הבן ולהוציא את האח דהבן קרוב מן האב וכל הקרוב קרוב קודם אימא איפכא שאח קרוב למת אין האב של מת מקודם בירושה אבל לבן של מת פסקי' מדהואיל דלא כתיבי קראי כסידרן מצית [להקדים] האב של מת בין המת ובין הבן של מת ואימא איש כי ימות ונתתם את נחלתו לשארו ואם אין לו שאר ונתתם את נחלתו לבנו. ומשני בדין הוא דמרבה אני את הבן של מת קודם לאביו של מת שכן אית ביה בבן מה שאין בכולהו קרובים שבן קם תחת אביו ליעדה באשה העבריה וכדאמרי' במס' קדושין ואם לבנו ייעדנה ולא לאחר דהוא קם תחת אביו דכי היכי דאיהו מייעד ליה לדידיה ה"נ מצי ליעדה לבריה ולא לאחיו וכדדרשינן התם והכי נמי לשדה אחוזה כדאמר במס' ערכין הקדישה לשדהו ונאלה אינה יוצאה מידו ביובל נאלה בנו חוזר אביו ונואלת ממנו דבנו קם תחת אביו וכגופו דמי נאלה אחר וכו' ואמרי' בגמ' ת"ר אם לא יגאל את השדה הבעלי' אם מכר גזבר את השדה לאיש אחר לאחר ולא לבן אתה אומר לאחר ולא לבן או אינו אלא לאחר ולא לאח אלמא דלא מצי מייעד לאמה העבריה אלא לבנו ד)אלא מצי למיפרך שדה אחוזה דתיהדר למרה לאחר היובל אלא לחוד דאיתא דדרך הבן למהדר לאביו ומשום הכי דין הוא דבן של מת קודם מכל קרובים בירושה . ומקשינן אדרבה מרבה אני את האח של מת שיהא קודם לאביו של בן ומוצא אני את הבן שכן קם תחת אחיו ליבום מה שאין כן בבן. ומשני ליה כלום יש יבום אלא במקום שאין בן הא יש בן אין יבום אלמא דמכח הבן קא גרע לאחיו מייבום הלכך מרבה אני את הבן ומוצא אני את האח : ולמה לי לתרוצי כלום יש יבום כו' ותיפוק

דהכא

מסורת הש"ס

א) יבמות ב: וש"נ . ב) ערכין כה: קידושין יט: ג) [צ"ל אף רשב"ם] :

הגהות הב"ח

(א) גמ' ה"ל הקרוב הקרוב קרוב קודם . נ"ב ע"ל דף קי ע"ב כתב הרשב"ם דהיינו ה"א דהקרוב קדים דומיא דהעולה ע"ש : (ב) רשב"ם ד"ה ולשדה אחוזה וכו' לרבות את הבן כו' ופרקינן כי הכא מרבה אני את הבן שכן קם תחת : (ג) תוס' ד"ה יכול וכו' אפילו לאחד מהן שהרי וכו' הקרוב אליו הקרוב קרוב קודם ומה : (ד) ד"ה יכול וכו' דאי היינו אמרינן מסברא דאב קודם וכו' ועוד דכולה שמעתין וכו' לא הוה שמעינן דנחלה ממשמשת :

1) בן —— הבן
2) בת —— ה
3) שארו(אב) —— יא
4) אח ——
5) את אביו ——

א) נראה דצ"ל ה"נ מהפכינן במתני' האב של מת מקודם . או דצ"ל וע"כ דמהפכינן לשארו של מת מקודם וכדמהפכינן וכו'. ב) נראה דצ"ל דמצטריך לאשמעינן . ג) אולי צ"ל ומה ראית לרבות את הבן . והא מצינן למימר וכו' . ד) נראה דזהו הג"ה מאיזה מפרש דמשדה אחוזה אינו ראיה וצ"ל ומיהו מצינן למיפרך דשאני שדה אחוזה דנוש"ס לא הסדר למרה לאחר היובל אלא אם גאלה הבן לחוד וכו' וצ"ע .